

3. Роменець В. А. *Історія психології ХХ століття: / В. А. Роменець, І. П. Маноха.* – К.: Либідь, 1998. – 992 с.

4. Фурман А. В. *Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології / Анатолій Васильович Фурман.* – К.: Інститут політичної і соціальної психології; Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 100 с.

УДК 130.2+165 (477)

Морщакова О. С.

*к. філос. н., доцент кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільський національний економічний університет*

МРІЇ ПРО СОЦІАЛЬНУ ГАРМОНІЮ І МІФОЛОГЕМИ СУЧАСНОСТІ

З невинним ходом історії та розвитком техногенної цивілізації відбувається постійне оновлення штучно створеного людиною культурного середовища, у рамках якого відбувається її соціальна життєдіяльність. Даний процес супроводжується стрімкою динамікою соціальних зв'язків, відносно швидкою їх трансформацією, а також елементами міфологічної оновленості.

Міфологічність людського мислення часто недостатньо усвідомлюється, а ледь помітну межу між міфом та реальністю провести так само важко, як важко відокремити свідомість індивідуальну від суспільної.

Функціонуючи в системі соціального пізнання, міфосистема увібрала в себе надію на успіх соціальної дії: з'явилися міфи «перетворення» світу, розбудови «нового» суспільства, формування «нової» людини, виокремилися міфи світового панування, національної або расової перебудови, світового порядку тощо.

Як продукт тривалої соціокультурної еволюції, міф функціонує на трьох основних рівнях. По-перше, сучасний міф реалізується на рівні живого досвіду, будучи окресленим відповідними формальними структурами. Причому такий досвід є результатом первинної організації навколишнього світу у людській свідомості. По-друге, концентруючи накопичений досвід феномен міфу функціонує на рівні артефактів культури. Причому сучасна людина не тільки переживає конкретні прояви міфологічної культури, а й вибудовує раціоналістичне ставлення до них. На цьому рівні правомірне рефлексування ідеологічних міфів. По-третє, сучасний міф може сприйматися як своєрідна метафора.

Сучасна соціальна міфологія являє собою феномен ідеологічної практики, тип цілеспрямованої діяльності з маніпулювання масовою свідомістю за допомогою спеціально сформованих з цією метою соціальних міфів. Наприклад, політичні міфи сприяють героїзації певного політичного вождя, звеличенню якоїсь ідеї, культивують ілюзії, з якими доводиться рахуватися, а, значить, відходити від дійсності. Для політичних партій міфотворчість є обов'язковим компонентом технології діяльності (харизматизація лідерів, зумисне фантазування у програмних документах тощо), без якої вона приречена на неуспіх. Сучасній політичній практиці іманентні схильність до ілюзій, ірраціоналізму в оцінці сучасних суспільних

реалій. Німецький філософ і соціолог К. Маннгейм зазначає, що в моменти глибоких криз відбувається блокування здорового глузду – здатності людини «розумно судити про стан справ і діяти», виходячи з цього судження, людина тікає у сферу ірраціонального [5, 55-56].

Соціальна міфологія включає в себе два необхідних компонента: соціальну міфотворчість й адаптацію утворених ідеологічних міфологем у масовій свідомості.

Сучасна соціальна міфологія сповнена ідеями, планами, гіпотезами (про безмежний, але небезпечний прогрес, нескінченність суспільного розвитку тощо). Розрив, суперечність між розчленованістю і цілісністю дезорієнтує людину у світі, загрожує її здатності здійснити власне соціокультурне відтворення. Ця проблема стає тим гострішою, чим більше ускладнюється суспільна реальність, у міру поглиблення суперечності між інтегрованим та диференційованим осмисленням світу.

Подібна невизначеність детермінує стійкість міфу. Достатньо пригадати такі сучасні кліше, як «остання війна», «кінець культури», «кінець людської цивілізації», або дефініції типу «постмодернізм», «постструктуралізм», «постіндустріалізм», «деконструктивізм», «постедіпність», щоб побачити в них прагнення самопорятунку в умовах сучасних кризових явищ. Людина, яка втомилася від відчуття нестабільності соціального життя, потребує надчасової, наджиттєвої опори. У своїх сподіваннях на торжество правди та соціальної справедливості, й за браком земного духовного стрижня, вона апелює до міфологічної культури [4, 60]. Остання на рівні буденної свідомості виступає непереоціненим засобом самоствердження, самореалізації за допомогою звернення до міфологічної ідеї–образу. Віра продукує енергію, яка «живить» духовно–моральні можливості та сили людини, сприяє переживанню її єдності з вічністю.

Міфологічна свідомість людини сприяє стійкості уявлень про добро і зло, сенс людського буття і смерть. Жити у безкінечному просторі і часі людині так само важко, як важко усвідомити власну смертність. Тому необхідно було гармонізувати, врівноважити час, зробити його стійким, симетричним, й тоді людське існування набувало змогу отримати смисложиттєві забарвлення [3, 141].

Міфологічний спосіб освоєння світу специфічний тим, що час просто зупинено, незважаючи на динаміку буттєвих процесів. Справжнє буття перебуває нібито поза часом й досягається це завдяки переконанню, що достовірність суспільної свідомості вища за достовірність матеріальної дійсності: світ, що існує в духовній реальності, є абсолютним й відбивається у зовнішньому світі, вільна і безсмертна свідомість достовірніша за зовнішню смертність.

Смислопороджуючою сентенцією міфічного світосприйняття є глибока символічність. У міфі конкретні предмети можуть ставати знаками інших предметів або явищ, тобто символічно заміщати їх. Саме символізм обумовлює вплив міфу на психологію людини, суспільства.

Люди в сучасному світі безперервно спілкуються з символами й під їхнім впливом організують своє земне життя. Але світ символів не співпадає з повсякденним побутом, символи приходять до людей із традиції, у них інший ритм часу й інші закони.

Кожна людина «утрає» свою власну біографію через символи, тільки за їх допомогою вона «вписується» у свій час і простір. Вони, як носії знання

про добро і зло, спрямовують людські вчинки, сприяють запам'ятовуванню одного й забуттю іншого, ліплячи з щоденної рутини власне людську історію. Міфологічний символізм, таким чином, є уявленням про реальність, це той культурний пласт буття людини, що живить її світогляд.

На думку Е. Кассіра, саме життя існує у символічних формах зв'язку людини і світу: символ опосередковує людину та світ, ідеальне і реальне, раціональне і чуттєве, можливе і дійсне. Символ є визначенням реальності, але не самою реальністю: за символом неможливо здогадатися ні про об'єкт, ні про суб'єкт, а тільки про спосіб їх взаємовідносин. У символі поняття про щось певне має значення завдяки образу, й у цьому випадку символ виявляє не фізичну, а свою функціональну сутність. [1, 35].

Мрії про «краще майбутнє», пов'язані з втіленням ідеї соціальної гармонії, забезпечення матеріального добробуту, мають символічно-функціональний статус, з'єднуючи рівні сакральності виміру мрії і «буттєвої дійсності». Спрощення «високої» сфери матеріалізується в «земному» житті. Нівелювання сучасної культури відбувається саме тому, що у комплексі світовідчуття бракує почуття онтологічної глибини. Питання цілеспрямованості суспільного розвитку визначається формами життя суспільства, в тому числі й формами символічної активності. Зокрема, на думку М. Мамардашвілі, людина «живе постійним зусиллям свідомості». Під цим філософ має на увазі культурогенез як «працю життя», завдяки чому культура виступає тільки «можливістю ще більшої культури». Якщо ж розуміти культуру як спосіб буття людини, то сказане стосується суспільного розвитку в цілому [2, 15]. Завдання людини у світі, за М. Мамардашвілі, зводиться до упередження зла, яке може бути породженим нею ж самою. Хибна свідомість має лише одну альтернативу – одухотворене мислення. Родова сутність людини виявляється, зокрема, в її здатності на інтелектуальні зусилля у відповідності моральним законом [2, 51]. Смисложиттєве призначення людини окреслюється межами її виходу за рамки навколишнього світу, туди, де останній вже не владний над нею. Людина повинна постійно докладати зусиль, щоб залишатися сама собою, означена культурною формою.

Сучасна людина може орієнтуватися у життєвому просторі й розумно міркувати про свою діяльність, коли це відбувається у збалансованій соціальній системі. Адже ідеалом порядку завжди виступала гармонія, коли частини цілого не тільки взаємопов'язані, а й «шанують» одна одну, підходять одна одній за формою та поведінкою. Віковічну мрію про можливість здійснення повної гармонії суспільного ладу не можна вважати недосяжною. Та нестала суспільна рівновага, яка досягається різного роду компромісами, і є тим варіантом ілюзорної стабільності, усвідомлення якої втілює бажання гідного людського суспільства, до світла якого справді варто прагнути.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кассирер Э. Символические формы. – М : Гардарики, 1992. – 236 с.
2. Мамардашвили. Необходимость себя. – М. : Наука, 1988. – 125 с.
3. Морцакова О.С. Людина і навколишній світ: пошуки гармонії / О.С.Морцакова // Мультіверсум. Філософський альманах: 3. наук. пр. / Гол.